

Muzaaf Metodun Tarihçesi^(*)

Abdullah Nuri Aker

Basit kayıt metodu muzaaf kayıt metodunun bir parçasıdır. Bu sebeple bir tarihçesi yoktur. Muzaaf kayıt metoduna ait ilk bilgiler 1494 yılında Rahip LUCAS PACİOLİ'nin Summa de Arithmetica Geometria Proportioni'e Proportionalita adındaki eserinde görülür. Bu eserin descripturie bölümünde o zamanlar kullanılan muzaaf geçirme metodunun tanımı yapılmıştır.

Muzaaf geçirme metodunun ilk defa İtalya'da yayınlanması burada doğmuş olmasını gerektirmez. Yalnız elde mevcut belgeler bu kayıt metodunun ilk defa İtalya'da yayınlandığını göstermektedir. Bu tarihlerden çok önce muzaaf kayıt metodunun doğuda da bilinmiş olması çok muhtemeldir. Yalnız İtalya'da bu tarihlerde dünya ticaretinde büyük rol oynamakta ve sadece ticaret tekniği de Floransa, Cenova, Venedik, Milano gibi belli başlı şehirlerde gelişmiş bulunmakta idi.

Muhasebenin tarihçesi, iktisat tarihçesine bağlıdır. Mevcut para sistemi yalnız bir kasa hesabı, biraz sonra başlayan kredi sistemi ise ödünç verilen paraların, poliçe karşılığı borçlanmanın vesaire gibi muameleler ticaret işlerinin etrafı bir suretle göz önünde bulundurulmasını gerektirmekteydi. Bu suretle muhasebenin yayınlanması ve asrımızın kredi sistemi mahiyet bakımından bir tek orijin göstermektedir.

**) Bu yazı, Abdullah Nuri Aker'in 1946'da yayımlanan Ticaret Muhasebesi adlı kitabından alınmıştır.*

İhtiyacın gösterdiği Őekillere uygun olarak evvela alıcılar satıcılar hesaplarıyla “şahıslar hesapları” bir (toplama) ve bir (çıkarma) işlevi halinde ortaya çıkmış ve sonları bugünkü durumunu almıştır. Bu gruba XII ve XIII asırda mal, kasa, senet hesapları gibi “Değer Hesapları” katılmış ve muzaaf geçirme sistemi ancak XIV asırda bugünkü durumunu, Őeklini almıştır. řu kısaca belirtilen tarihçeden de anlaşılacağı veçhile Luca Pacioli muzaaf kayıt sisteminin mucidi olmayıp sadece ilk defa bir eser halinde bu sistemi yayımlayan kimsedir.

Muzaaf kayıt sistemi XV ve XVI asırda İtalya’dan Fransa’ya ve Almanya’ya yayılmıştır. Bu tarihlerde Venedik, Almanya (Nürnberg, Augsburg) tüccarları için bir Yüksek Ticaret Okulu durumunu almıştı.

Muzaaf geçirme metodunun Romalılar, eski Yunanlılar ve belki daha uzaklara Babilliler ve Asurlulara kadar gidilerek mevcut bulunduğunu düşünmek lazımdır. Yalnız bu hususta elde belgeler yoktur. XVI Asırda İtalyan sistemi, bilhassa Almanya’da teori ve pratik bakımından gelişmiş ve bu asrın sonlarında oldukça ilerletilmiştir. Almanya’nın cenubunda ve şimalinde yayınlanan birçok muhasebe kitapları ve elle yazılmış rehberler bu hareketin genişliğini gösteren belgelerdir. XVI Asırdan XIX asıra kadar muhasebede bir durgunluk devresi görölmüştür. Gerçi muhasebe hakkında yayın tamamen durmamış, basit kayıt metoduna dönüş, yardımcı defterlerin kullanışı, türlü muhasebe defter sistemlerinin (Alman, İngiliz, Amerikan) gelişimi, belli faydalı defterlerin kullanılışı (Umumi yevmiye defteri – Genel günlük defter) ve hesapların açılışı, cari hesaplarda yapılan değişiklikler gibi çalışmalara rastlanmaktadır. Bununla beraber sistemin esaslarında hiçbir yenilik yapılamamıştır.

Bankalar gibi büyük ticaret evleri muzaaf metodu kullanmışsa da küçük ticaret evleri için asırlarca bilinemeyen bir sır halinde kalmıştır.

Ticaret ve endüstri hususunda büyük gelişme gösteren XIX asırda bu bilim özel ihtisas okullarında genelleştirilmiş ve meslekleri itibariyle ticaretle ilgili bulunan kimselerin müşterek malı haline getirilmiştir. Tüccarın işlerini belli hesaplar şeklinde saptamak ve istenilen zamanda sonucun envanter ve bilanço halinde gösterilmesinden ibaret bulunan genel görenek türlü vesilelerle kanunlara da tesir etmiştir. Ticaret kanununun esas motiflerinden birisi de müteşebbise kendi ve yabancı mali imkânları ticari teşebbüste, aynı erge için kullanılabilmesini sağlayan (kredi sistemi) olmuştur. İflaslar, karşılıklı hesaplaşma, defterlerin mahkemelerde lehde kullanılması, mahkeme usullerine tesir etmiş ve kanunu yapanları muhasebe hakkında kesin hükümleri taşıyan kanunlar yapmak hususunda zorlamıştır.

Muhasebenin genişlemesinde en mühim hadise, muhasebe bilgisinin kar ve zararın saptanmasını sağlama yolundaki buluşudur. Bu gelişme bilanço tekniğinin meydana gelmesine ve Pacioli'nin bilmediği bilanço hesabının kullanılmasına yaramıştır.